

Джужа О.М., доктор юридичних наук, професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи НАВС

Колб С.О., старший державний ревізор-інспектор Луцької ОДПІ ГУ Міністерства доходів і зборів України у Волинській області

Про зміст загальносоціального запобігання злочинам

Здійснення загальносоціального запобігання злочинності, є складною, багаторівневою системою суб'єктів, під якими розуміють державні органи, органи місцевого самоврядування та громадські організації, а також їх посадові особи та окремі фізичні та юридичні особи, що здійснюють антикорупційний вплив на соціальні об'єкти з метою недопущення порушень кримінально-правових норм і усунення (нейтралізації) чинників, що їх детермінують [1, с. 114].

За специфікою запобіжної діяльності в кримінології розуміють суб'єкти, які: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують та контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє керування і координацію окремими напрямками і учасниками запобігання злочинності; 3) виявляють та пізнають об'єкт запобіжного впливу та інформують про них інших суб'єктів; 4) виконують запобіжні заходи щодо випередження, обмеження, усунення кримінальних явищ та процесів, захисту соціальних благ і особи; 5) реалізують заходи щодо відвернення і припинення злочинів і злочинності [2, с. 150-151].

При цьому, як з цього приводу зробив висновок В.В. Голіна, множинність суб'єктів запобіжної діяльності становить систему суб'єктів, що зумовлено різноманітністю об'єктів запобіжного впливу та, під якою слід розуміти сукупність з'єднаних єдиною метою суб'єктів, які здійснюють свої повноваження в взаємозв'язку та за узгодженням у часі й просторі [2, с. 151]. Зазначену систему складають юридичні та фізичні особи, які внаслідок своїх повноважень, соціального статусу або громадського зв'язку виконують цю роботу та, як довів А.П. Закалюк, які у цій діяльності виконують хоча б одну з таких функцій щодо запобігання: організація, координація, здійснення або безпосередня причетність до здійснення. У той самий час, інші, зокрема забезпечуючи заходи (навчання, видання літератури, підготовка рекомендацій, фінансування тощо) не дають функціональних підстав поширювати на їхніх виконавців термін «суб'єкт» запобігання злочинності та злочинним проявам [3, с. 346]. Систему суб'єктів запобігання злочинам складають: органи законодавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи державного і господарського управління, культурно-виховні, навчальні заклади, адміністрації установ, підприємств, фірм, трудові колективи, громадські організації і товариства, охоронні та оперативні розшукові установи, сім'я, окремі громадяни [2, с. 151]. При цьому діяльність зазначених суб'єктів

запобігання злочинам повинна організовуватись таким чином: а) цілеспрямоване здійснення запобігання злочинам як функції (коло діяльності когось, чогось) [4, с. 695]; б) зв'язок з елементами системи «по горизонталі» (взаємодія і - взаємний зв'язок між предметами у дії; погодження дія між ким-чим не будь) [4, с. 73] і «по вертикалі» (підпорядкування); в) неухильне виконання команд управляючого механізму системи; г) вибір лінії поведінки відповідно до стану об'єкта запобіжного впливу [5, с. 63].

За завданнями, компетенцією і змістом запобіжної діяльності суб'єкти запобігання злочинам в кримінології класифікують на: а) органи влади загальної компетенції (їх установи, організації, підприємства), до яких відносять органи державної законодавчої та виконавчої влади (Верховна Рада України, її комітети; Кабінет Міністрів України, обласні, районні, міські, районні у містах державної адміністрації, ін.); б) неспеціалізовані суб'єкти профілактики злочинності, тобто суб'єкти господарювання, установи культури та спорту, засоби масової інформації, які здійснюють природокористування, міграцію, які здійснюють працевлаштування, пенсійне забезпечення; життєво- комунальні органи; установи, що надають послуги для проведення дозвілля; інші органи, які беруть участь у відповідних сферах життєдіяльності суспільства; в) частково спеціалізовані (напівспеціалізовані) органи запобігання злочинам, до яких належать установи соціального обслуговування, освіти, охорони здоров'я, а також природоохоронні, контрольно-ревізійні та інші контролюючі органи; г) спеціалізовані органи запобігання злочинам, тобто органи, для яких завдання та функції запобігання злочинам належить до головних пріоритетних завдань (правоохоронні органи; суд; організації недержавних форм власності, що надають охоронні послуги [5, с. 64].

В основу наведеного поділу суб'єктів запобігання злочинам покладено функціональну ознаку, насамперед реальний вплив виконуваних ними функцій та відповідних їм видів діяльності на усунення (нейтралізацію) детермінантів злочинності та злочинних проявів [6, с. 346].

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. О.М. Джужи. - К.: Юрінком Інтер, 2002. - 414 с.
2. Кримінологія: підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуська та ін.; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. - Харків : Право, 2014. - 440 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. / А. П. Закалюк. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. - Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. - 424 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. - Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. - 864 с.
5. Кримінологія: навчальний посібник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Г. Колб та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужи. - К.: Атіка, 2009. - 312 с.

6. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 13 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / Упоряд. В.В. Рожнова, А.С. Сизоненко, Л.Д. Удалова. - К.: ПАЛИВОДА А.В., 2011. - С. 342-348.

Заїка С.О., кандидат юридичних наук, доцент,
заступник начальника ННІЗН НАВС,

Щодо потреб експертної практики

Експертне дослідження представляє собою цілеспрямовану діяльність експерта щодо дослідження об'єктів, явищ та процесів. Вона, як і інші види діяльності, потребує для успішного пізнання і виявлення потреб, у першу чергу, їх об'єктивної обумовленості.

Наукове трактування проблем потреб передбачає їх об'єктивну обумовленість практичними інтересами та необхідністю. Проте, потреба відображає об'єктивне відношення суб'єкта до діяльності, спонукає його до певних дій. Цілком очевидно, що потреби створюються людиною, в цьому процесі відбувається їх виявлення і актуалізація. Однак, ця «праця» здійснюється як на рівні раціональному, так і за допомогою емпіричного матеріалу.

На кожному етапі свого розвитку експертна практика характеризується колом обставин, які впливають на рівень відображення потреб, а саме:

а) збільшенням об'єму і складностей завдань які вирішуються в галузі правоохоронної діяльності, у зв'язку з соціально-політичною і економічною ситуацією у країні, у тому числі, появою нових форм господарювання, міграційними процесами, локальними військовими конфліктами;

б) змінами умов функціонування органів, які розслідують кримінальні правопорушення в умовах демократизації суспільства, поваги до прав і свобод людини;

в) підвищенням вимогливості до діяльності правоохоронних органів у зв'язку з подальшою необхідністю вдосконалення боротьби зі злочинами.

Зміна завдань і умов функціонування експертних підрозділів, виявлення невідповідності наявних форм, засобів та методів практики їх реалізації обумовлює народження нових потреб. На формування нових потреб впливає:

1. Умови і потреби розвитку суспільства, внаслідок чого з'являються закономірності по боротьбі з кримінальними правопорушеннями.

2. Закономірності та характер самої діяльності.

3. Стан і тенденції розвитку злочинності (поява нових видів правопорушень, способів їх вчинення).

4. Стан та рівень розвитку науки криміналістики, яка має можливості теоретичного узагальнення потреб.